

Arne Jon Isachsen
Desember 2003
Copyright

REISEBREV FRA VIETNAM

”Er det noen som har dong?”, spør finske Pirjo. Hun er vår reiseleder - vakker og blond og noenogtredve år gammel. (Dong, for våre svenske lesere, er norsk ”slang” for kondom.)

Jeg stusser litt der jeg sitter i bussen inn fra flyplassen mot Hanoi – hovedstaden i Vietnam. Dette er vel ingen sjekketur for ungdom? Fjorten svensker og tre nordmenn, så godt som alle i 50- eller 60-årene. Pene og pyntlige alle sammen. Eller er det mer i programmet enn hva jeg har registrert?

Noen ord til og det blir klart hva Pirjo tenker på; er det noen i reisefølget som har vekslet dollar inn i dong – den lokale valutaen?

I

Vi ankommer Hilton Hanoi Opera – et luksushotell som knapt har sin like i Norge. Vi tar ikke i bagasjen før de to store koffertene er vel båret inn på rom 117. Hvilket hotell i Skandinavia kan tilby slik service? Ettersom Pirjo har tatt hånd om driks for denne jobben, slipper vi å fomme i lommene etter donger vi ikke har.

Med seks timers tidsforskjell er det godt med en liten strekk på køya før vi ved halv fire tiden stiger opp i hver vår sykkeldrosje, for å få et første inntrykk av Hanoi og dens nesten tre millioner innbyggere. Sytten trehjulinger på rekke og rad, der passasjereren sitter foran i en bred stol og sykkel rytteren trækker på bak.

Hanoi by gjør et overveldende inntrykk. Her er få biler, mange sykler og enda flere mopeder/scootere/motorsykler. Trafikken ”glir” på en helt spesiell måte. Minst mulig stopp – mest mulig flyt. Om du skal gå over gaten, gå sakte og målbevisst. Mopeder og motorsykler farer forbi like foran nesetippen. Men når du nærmer deg midten, glir etter hvert motorsyklene som kommer fra venstre, forbi *bak* deg. De fra høyre sneier skotuppen inntil du nærmer deg fortauet på den andre siden. Da glir trafikken igjen bak deg. Som om deltakerne i trafikkbildet flettes i hverandre og forbi hverandre, uten berøring.

Hele systemet hviler på en ting: FORUTSIGBARHET. Når alle trafikantene kan forutse de øvriges atferd, kan man tillate seg jevn flyt – uten altfor stor risiko for kollisjon. Og trafikkavviklingen blir meget effektiv. Skulle ha moro av å vite hvor mye lenger tid det ville ta å kjøre moped fra A til B i Hanoi om trafikkavviklingen var lagt opp på skandinavisk vis. Med trafikklys, stop/go, større avstand, fotgjengerfelt som blir tatt på alvor, etc.

Selv om vi ikke så en eneste trafikkulykke i alle de fjorten dagene vi var i landet, er statistikken klar; kombinasjonen av tett trafikk, stadig flere kjøretøy og dårlige veier krevde 10.477 menneskeliv i 2001 og over 12.000 i 2002.

Rundt første sving i sykkeldrosjen. En mann sitter på en stol og ser inn i en mur, dvs. han kikker inn i et speil som henger på en spiker på muren. Med et gråhvitt laken rundt halsen. Ved siden av står frisøren og arbeider ivrig med saks og kam. Noen barbersalong trenger man ikke på denne tiden av året – godt og varmt som det er og ikke noe regn. Det er i monsuntiden nedbøren kommer. Hva frisørmesteren da gjør, vet jeg ikke. Kanskje han bare stenger butikken de timene på dagen regnet strømmer ned?

En blanding av motorsykkel og moped feier forbi meg der jeg sitter i sykkelstolen – med mor foran, far bak og en 4-5 åring imellom seg. Eller kanskje han er 6-7 år gammel? Barna her i Vietnam – som sine foreldre – er langt mindre enn oss fra det høye Nord. Og det er lett å bomme på alderen.

II

Dagen etter tas Hanoi i nærmere øyesyn. En vakker by. Franskmennene, som i 1885 hadde lagt hele Indochina under seg, bidrog med *noe* positivt; brede gater og stilige hus.

Indochina bestod av Kambodsja og Laos i tillegg til Vietnam. Etter den andre verdenskrigen erklærte Ho Chi Minh, formannen i Det kommunistiske parti som han selv hadde grunnlagt i 1930, Vietnam seg selvstendig. Men kineserne trengte seg på fra nord. De inntok Hanoi. Ho Chi Minh fant det da formålstjenelig å vende seg til franskmennene for hjelp.

Imidlertid ble franskmennene igjen etter at kineserne var blitt jaget ut. Det ble starten på en krig som vart i åtte år. I mai 1954 led Frankrike et sviende nederlag ved Dien Bien Phu, nordvest i Vietnam nær grensen mot Kambodsja. Den franske øverstkommanderende så ingen annen utvei enn å overgi seg til Vietnams legendariske general Giap. Timingen var perfekt sett fra Vietnams side; fredsforhandlinger var tillyst å starte i Geneve dagen etter.

Til tross for militær seier ble Ho Chi Minh presset til å akseptere en to-deling av landet etter den 17. breddegrad. En ordning som var ment bare å vare i to år, ble gjort permanent. Det skyldtes amerikanernes frykt for at om Vietnam fullt ut falt i

kommunistenes hender, ville Laos og Kambodsja følge på. Og veien ville ligge åpen for kommunistiske regimer i Thailand og Burma. Og så videre.

Denne dominoteorien kom til å koste amerikanerne dyrt. Allerede under president John F. Kennedy stod det i 1961 over 10.000 amerikanske militære i Sør-Vietnam – et tall som skulle toppe seg i en halv million syv år senere under president Lyndon B. Johnson. I april 1975 var det hele over – styrker fra Nord-Vietnam inntok Saigon – hovedstaden i Sør-Vietnam – og de siste amerikanerne ble hentet ut med helikoptre.

Om lag 58.000 amerikanere mistet livet under Vietnam-krigen. Sårene fra denne krigen synes jeg virker å ha grodd bedre i Vietnam enn i USA – hvor man fremdeles stadig diskuterer, uten helt å bli ferdig med, denne traumatiske opplevelsen.

Etter at dette lille folket – gjennomsnittshøyden for menn er 162,3 cm og for kvinner 152,3 cm – først hadde beseiret franskmennene og så amerikanerne, var det kinesernes tur. Tidlig i 1979 gikk kinesiske styrker inn i det nordlige Vietnam, som et svar på Vietnams innmarsj i Kambodsja. Kineserne ble temmelig raskt drevet ut igjen av de langt mer erfarne vietnamesiske soldatene. I 1989 trakk Vietnam sine siste soldater ut av Kambodsja. Siden den tid – dvs. de siste 14 årene – har Vietnam, med sine nå vel 80 millioner innbyggere, levd i fred med omverdenen.

III

Armémuseet i Hanoi er vel verdt et besøk. Jan – eller Janne som svenskene sier – og jeg tuslet rundt på måfå i Hanoi den halve dagen vi hadde fri for å gjøre slikt. Damene var på kjolejakt i silkegaten. I turistbrosjyrer og guidebøker stod det svart på hvitt at dette museet var stengt på mandager. ”Fermé a Lundi” stod det også utenfor da vi tilfeldigvis gikk forbi. Men åpent var det like fullt, denne mandagen. Og inn gikk vi.

Vietnamesere har mye å være stolte over. Måten de slet seg frem på over de utilgjengelige fjellene ved Dien Bien Puh, som franskmennene var sikre på gav dem beskyttelse, med enorme kanoner og store forskyninger, er helt imponerende. I små filmsnutter ser vi hvordan de med rå kraft drar etter seg svære kanonløp, understellet som kanonene skal monteres på, og hjulene som skal stå under det hele. Kanskje femti mann i takt. ”Hiv og hoi” og kanonen er kommet en halv meter høyere opp langs den ufremkommelige veien i den bratte fjellsiden. Når alle delene er opp, blir de montert, og det kraftfulle våpenet er klart til bruk. Franskmennene ble helt overrumplet – de hadde ikke i sin villeste fantasi trodd at noe slikt var mulig.

Ho Chi Minh er grunnleggeren av det moderne Vietnam. Han ble født i 1890, reiste viden omkring, kom tilbake og ble Nord-Vietnams ubestridte leder til sin død i 1969. Saigon, som var hovedstaden i Sør-Vietnam, heter nå Ho Chi Minh City. Her bor mer enn 5 millioner mennesker. Daglig ser vi ser Ho Chi Minh - på pengesedler og på plakater. Museet til hans minne må vi selvsagt avlegge et besøk. Men mausoleet hvor hans legeme

ligger balsamert og til skue, er stengt. Ho Chi Minh er på sitt årlig opphold i Moskva, for vedlikehold.

Litt underlig denne skikken som kommunistregimer har – om å balsamere sine store ledere. ”Bevare meg vel”, som faraoene i sin tid sa. Lenin ligger på Den røde plass i Moskva; Mao på Den himmelske freds plass i Beijing; og altså Ho Chi Minh på Ba Dinh plassen i Hanoi.

Bildet som tegnes av Ho Chi Minh, er den av en målbevisst mann, med omsorg for sitt folk. Selv etter at han ble president og kunne velte seg i luksus, foretrakk han et enkelt liv. Et lite hus bygget på stolper, på vietnamesisk vis, i parken ved siden av det som i sin tid var den franske generalguvernørens palass. Da franskmennene var blitt jaget ut, ble denne storslåtte bygningen hetende presidentens palass, og det til tross for at Ho Chi Minh ikke ville bo der. Boligen ble i stedet brukt for gjestende notabiliteter fra andre land.

Hvordan Ho Chi Minh egentlig var, har jeg ingen formening om.

IV

Den tredje dagen tar vi syklene fatt – etter å ha kjørt en times tid med buss sørover. På pukk- og grusvei sykler vi gjennom en vakker dal. Her er grønt og frodig. Vi kommer gjennom små landsbyer hvor folk vinker og smiler. Turister er sjelden vare i Vietnam. Gjennom hele 2002 kom det 1,2 millioner turister til landet – eller dobbelt så mange som fire år tidligere. Bestanden av vannbøfler er derimot mer konstant; 2,9 millioner i 1998 og 2,8 millioner i 2002. (Disse tallene – som de fleste andre i dette lille reisebrevet – har jeg hentet fra Vietnam Country Profile, utgitt av *The Economist Intelligence Unit (EIU)*. Redaksjonen ble avsluttet 1. oktober 2003.)

Ferske turister er lett å avsløre; det er de som bare MÅ ta bilde når de ser en vannbøffel. (Akkurat som i Washington DC – turister der tar bilde av ekorn, helt til de innser at det finnes hundretusener av dem.) Etter fire-fem dager, og etter flere sykkelturner på landet, har vi bilder nok av bøfler.

Nesten en av seks som bor i Vietnam, tilhører en minoritetsgruppe – som det i alt finnes 53 forskjellige av. De fleste av dem bor på landet, under meget beskjedne kår. Forventet levealder er langt lavere enn de 71 år som en vanlig vietnameser kan regne med. Barsedødeligheten er større. De sanitære forholdene ofte helt elendige. Myndighetene arbeider med å utbedre infrastruktur, inklusive et bedre skolevesen, for disse gruppene. Men det er langt frem.

Under et besøk i fjellene en ukes tid senere, kikker jeg inn i et klasserom i en liten landsby der minoriteter bor. I det spartanske bambushuset sitter barna som levende lys. Følger intenst med. Noterer ivrig det frøken sirlig skrev på tavlen. Men ikke alle barna går på skolen. Er man fattig nok kan man vanskelig avse den arbeidskraften barna utgjør

ved å la dem gå på skolen – selv om utdanning vil betale seg for barnet selv. For minoritetene synes det lettere å holde barna borte fra skolen.

Pirjo – vår finske guide – er helt ”utomordentlig duktig”. Med seg i sitt arbeid har hun ”lokalguiden” Mr. Fong. Han er 23 år. De to har samarbeidsproblemer i starten – og helt løst ble de vel aldri. Kjernen i problemet er dette: Pirjo er kvinne. Pirjo er sjefen. Det stemmer dårlig med Mr. Fongs opplevelse av hvordan ting bør være. Men lydhørheten til Fong er det ikke noe å si på så snart noen av oss ”badegjestene” kommer med forslag eller uttrykker ønsker – det være seg kvinne eller mann.

”Er det nogon som har behov att toalettera?”, spør Pirjo, og legger til at i så fall ”måsta man gå i den der direksjonen”. Vel, vel tenker jeg, her ligger svenskene foran, de har laget verbet ”toalettere” av substantivet toalett. Og det med å gå i den ”direksjonen” er vel en ”forsvenskning” av det engelske ”direction”. Men nei, begge deler er feil. Det er Pirjo som har laget nye ord. Når ordet ”toalettera” en dag blir stuerent og finner sin vei inn i ordbøkene, kan vi fortelle våre barnebarn om opprinnelsen til dette praktiske uttrykket.

V

Den tredje morgenen på Hilton Hanoi Opera ringer telefonen klokken 06:00. Alle mann opp. I dag skal vi østover – til Halong Bay, nord-øst for Tonkin-bukta som amerikanerne i sin tid fylte opp med miner. Før klokken åtte sitter vi på syklene i utkanten av Hanoi. Det er helt ubeskrivelig. Men la meg prøve likevel.

Her er store busser, små busser; store lastebiler, små lastebiler. Noen få små traktorer, enda færre vanlige biler. Mange sykler. Og en hel armada av motorsykler. Alt og alle i målbevisst fremdrift – hovdsakelig i motsatt retning av oss. Det er profesjonelle folk vi har med å gjøre. Hold til høyre gjelder ikke ubetinget. Det som gjelder er at alle andre skal skjønne hva du har til hensikt å gjøre. Motorsykler i stor fart raser forbi store lastebiler og forbi hverandre. Vi presser syklene ut mot kanten av veien. Der vokser det gress. Må passe på så vi ikke forstyrrer avlsoksen som nettopp der gasser seg med frokosten sin.

Luften er ikke helt god. Mange – særlig unge jenter som ikke står noe tilbake for gutta på moped og motorsykler – bruker bind foran munnen. Både to og tre – og opp til fire – på samme motorsykkelen. Leser i statistikken at det er 11 millioner slike i Vietnam, dvs. syv personer pr. motorsykel. Mot bare en halv million kjøretøy med fire hjul. Om man doubler antallet motorsykler og mopeder til 22 millioner, kan alle i Vietnam kjøre motorsykel SAMTIDIG. På grunn av stor trafikk er det ikke anledning til å registrere nye motorsykler verken i Hanoi eller i Ho Chi Minh City.

Det er godt og varmt, selv om solen enda ikke har stått helt opp. Eimen av eksos og nylagt asfalt setter i grunnen den rette rammen rundt det hele. Vi sytten skandinavere holder hodet kaldt og sykler stilrent av sted på rimelig rett linje. Fong leder an – Pirjo

danner baktroppen. Svensker er i grunnen greie sånn – de gjør hva de får beskjed om. Lettere å være reiseleder for svensker enn for nordmenn, er min lille private teori.

Innom den lille byen Bat Trang som er kjent for sin porselensproduksjon. Her ligger butikkene tett i tett på begge sider av den smale gaten. ”Comein” står det i ett ord på et vindu. Handler salt- og pepperbøsser av to søte jenter – mer enn tyve år kan de knapt være. Men får ikke helt tak på hvordan man heller på salt og pepper. Sier på norsk at de må lære meg å fylle bøssene; ellers må de jo være med hjem til Norge for å fylle dem! De smiler og ler – min lille spøk slår godt an. Artig tenker jeg, de forstår norsk i Vietnam også. Grunnen er enkel; når man *snakker* blir også kroppsspråket langt tydeligere. Bevegelser med hender og føtter understreker budskapet man fremfører med munnen. Og den andre part forstår.

VI

Det er nærmere 20 mil til Halong. Fire av dem på sykkel, resten i buss. Etter lunsj på et lokalt hotell i Hai Phong er det tid for mer sykling. Ved et fergeleie handler vi øl og postkort. Da damen i kassen ser en ti-dollar seddel, bli hun ivrig. Vil gjerne veksle til seg den for ti en-dollar sedler. Pussig tenker jeg. Men tenker litt mer. På gaten i Hanoi ble jeg tilbudt 18.000 dong for en dollar – mens den vanlige kursen på hotellet og i banker er 15.000 dong. Finnes altså en viss ”svartbørsing” av dollar – hvor store sedler er mer interessante enn små. Om du skal ta med deg 10.000 eller 100.000 dollar ut av landet, eller trenger dem for innenlandske transaksjoner for den saks skyld, er det fint å oppbevare kjøpekraften i så få sedler som mulig. En ti-dollarseddel er således mer praktisk enn ti en-dollarsedler.

I butikkene går dollar og dong stort sett om hverandre, til kurs 15.000. Men om du betaler med dollar og skal ha penger igjen, er det gjerne dong du får.

Selve fergeturen er artig. Folk myldrer. Ingen vakt som tar ned noen bom. Sistemann kjører motorsykkelen et par meter ut i vannet før han glir om bord. Selve ferga har ingen motor. En slepebåt ved siden av ferga sørger for kraften som skal til for å bringe oss alle sikkert over floden.

Pent hotell i Halong Bay også; med sine fire stjerner en stjerne mindre enn i Hanoi. Det er dekket i stand middag til oss – og bare oss – ved hotellets utendørs svømmebasseng. En vakker og varm aften.

I hotellets heiser står det at her er plass til ti. Men seks røslige skandinavere er nok til at lampen i rødt lyser FULL. Jeg hører helt klart med blant de småfete her i Vietnam. Liker å tro at så ikke er tilfelle hjemme i Norge.

Dagen etter er et av høydepunktene for denne Temareisen: På båttur i Halongbukta. En aldeles nydelig farkost – den vakreste av dem alle her i bukta – med romslig plass til oss 17, og med mannskap og betjening på 16. Båten er laget av noe som ligner mahogni. Alt

er skinnende rent. Rekkverk og annet glinser i blank lakk. Båten går for motor. Men på en stopp på en liten øy heiser de seilene, til ære for oss, om vi vil ta bilder. Og det gjør vi.

Her er et øyrike slik vi kjenner det fra James Bond filmen *Mannen med den gyldne pistol*. Øyer som er spredd litt tilfeldig utover, står som små, grønne hatter rett opp av havet. Noen av dem har store huler eller grotter av kalksten. På en av øyene går fjellet et sted ikke helt ned til vannflaten. En tunnel leder inn til en liten poll, med fjell opp langs alle kanter. Det perfekte gjemmested for dem som er lokalkjente og som kriger mot uønskede inntrengere.

Vi bader i 25 graders varmt vann. Større saltholdighet enn hjemme, og vi flyter som korker. ”Fruits de la mer” er den selvskevne meny, med øl og risbrennvin til. Krabbene her i Østen er annerledes enn hva vi er vant med; mer hvitt kjøtt i krabbehuset, og letter å få tak på. Svenske kjøttbuller ser det ut som om vi så skal få. Men nei, godsakene er laget av blekksprut og smaker fortreffelig.

VII

Dagen etter er en klar transportetappe. Først med buss tilbake til Hanoi – deretter med nattog til Lao Cai helt nord i landet, opp mot grensen til Kina. Pirjo bruker tiden godt – under bussturen forteller hun om dyrking av ris. Det er to store høstningsområder for ris: Deltaet ved Den røde floden rundt Hanoi, og Mekongdeltaet i syd. Med overgang til privat dyrking av ris der bonden selv tar risikoen og får belønningen, har produksjonen økt markant. Fra å måtte importere ris er Vietnam nå en betydelig eksportør av denne livsviktige varen.

På om lag halvparten av rismarkene kan man høste to ganger pr. år, og på tre prosent av jorden hele tre ganger. Produksjonen pr. dekar har mer enn doblet seg på de siste 25 årene. Økt utbredelse av den nye superrisen gir større mulighet for trippel-innhøsting. Baksiden av medaljen er at de lokale variasjonene i rissorter forsvinner. Form for ”McDonaldisering” av spisekartet i Vietnam.

Pirjo forteller videre at de fattige som ikke har råd til å holde bøffel, og enda mindre til å kjøpe traktor, må dra pløgen selv. Det er slitsomt. Enklere blir det ikke av at rismarken må være helt jevn, slik at plantene kan stå under vann. Da dannes nemlig en blå alge som gir bedre vekstvilkår for risen.

Vår guide peker videre på at de fattige gjerne velger å luke snarere enn å bruke kunstgjødsel. Det må vel ha sammenheng med at de ikke har *alternativ* anvendelse av tiden som er mer lønnsom. Med økende industrialisering utover landsbygda vil nok etterspørselen etter kunstgjødsel også gå opp.

Fattige folk tar vare på tingene sine. Og har vanskelig for å skjønne den overflod vi lever i. Ronny, som syntes en sliten T-skjorte hadde gjort sitt, fant den samme skjorten pent brettet sammen, liggende på sengen, mens søplebøtta for øvrig var tømt. Betjeningen

viste omsorg for gjesten som man trodde hadde latt T-skjorten sin gå i søpla ved en feiltakelse.

VIII

I Vietnam bor mer enn tre fjerdeparter av folkene på landet. To av tre arbeidsplasser er i landbruk, skogbruk og fiske. Imidlertid utgjør verdiskapningen i landbruket – slik den måles i bruttonasjonalproduktet – bare en fjerdepart av den samlede produksjonen i Vietnam. For tolv år siden stod landbruket for 40% av den målte verdiskapningen i landet.

Industrialiseringen går for full fart i Vietnam. I løpet av de fem-seks siste årene har industriproduksjonen doblet seg. Som andel av verdiskapningen i økonomien står industrien nå for 32%. Doblingen av stålproduksjonen fra 978.000 tonn i 1997 til 1.906.000 millioner tonn i 2001 er symptomatisk. Planen er en fortsatt årlig vekst i industriproduksjon på 10% pr. år frem til 2010.

Om lag 40% av industriproduksjonen skjer i store og statlig eide foretak. Denne andelen er synkende. Siden 1988 har utenlandske foretak – ofte i joint ventures med lokale selskaper - etablert seg i Vietnam, blant annet innen sektorer som stål og sement; øl og sigaretter. De står nå for 35% av industriproduksjonen i landet.

I januar 2000 ble det lettere for private å starte egen virksomhet. Siden da har mer enn 55.000 nye selskaper blitt registrert. Tre av fire går med overskudd. I hovedsak er det unge mennesker som står bak dette oppsvinget i privat foretaksomhet.

Vietnamesere er et sparsommelig folk. De setter av midler for fremtiden. Det gir grunnlag for en høy investeringsrate. Om lag en tredjepart av alt de tjener pløyes tilbake til investering i nye prosjekter, noe all de haugene med murstein vi så overalt bærer tydelig bud om.

IX

Man må være tidlig ute på Hovedbanegården i Hanoi (ville vel en danske sagt). Vi reiser første klasse. Fire mann pr. kupé. Helt greit. Risbrennvin, peanøtter og allsang gir fin stemning og legger grunnlaget for en rimelig god natts søvn. Svenskene er så søte når de synger ”Smågradorna, smågradorna,....”

Etter den tredje knerten med risbrennvin tiltaler Bo – eller Bosse – meg som Fleksnes. Ikke direkte flatterende – i mine ører. Men det er ment godt – og de andre ser ut til å være av samme oppfatning. Rolv Wesenlunds Fleksnes-figur er mer populær i Sverige enn i Norge.

Ankommer Lao Cai halv åtte om morgenen – i grunnen fint at toget er en time forsinket. Inntar frokosten på en meget enkel og meget lokal restaurant. ”Scrambled tomatoes with eggs” står det på spisekartet, 10.000 dong (eller fem kroner). Pluss en kopp te, et eple og en yoghurt.

Er i fjelllandet nå. Mens Hanoi kun ligger et par hundre meter over havet, skal vi i kveld til Sapa på 1600 moh. Her er veiene smale, bakkene bratte og stupene steile. Den store bussen vi hadde i Hanoi er byttet ut med en liten buss, pluss en bagasjebil. I tillegg har vi lastebilen med syklene på, med oss. Tre biler, fire sjåfører, en sykkelmekaniker og to guider. Til betjening av fjorten svensker og tre nordmenn. Går an når minimumslønnen er 40 dollar i måneden i utenlandsk eide bedrifter og under det halve for dem som jobber i offentlig sektor.

Noen mil med buss, og så opp på syklene. Vi sliter i bratte bakker på dårlige veier. Et følge med tre mann og seks små hester har omtrent samme farten. Endelig på toppen, med praktfull utsikt. Så bærer det utfor – i kontrollerte former. Etter 18 km på veien ankommer vi en liten landsby der Hmong-folket bor. Tid for medbrakt lunsj. Folk i fargerike drakter. Men så fattige, så fattige. Tomme plastflasker vi har hatt vann i, vil de gjerne ha. Kan ikke pantsettes, men kan vel brukes til noe likevel.

I landsbyen er det utbredt taxivirksomhet – på motorsykler. Mange av dem vi møtte mot oss på veien hit – med opptil fire personer på en motorsykel, er nå vel tilbake etter å ha fraktet sine passasjerer dit de skulle.

Neste etappe for oss er nedover en ganske bred elv i tre små båter. På trærne langs bredden to-tre meter over vannstanden ser vi tidvis deler av plastposer og lignende henge. Hva er dette? Jo, under monsuntiden går elven så høyt – og skitt og søppel haker seg fast i buskene.

Buss og sykkelbil venter oss etter turen langs elven. Vi sykler 6-8 km til før turen bussen tar oss til Sapa og Victoria Hotell. Gjennom Lao Cai etter at det er blitt mørkt. Her er et lyskryss. Under det grønne lyset leser vi 30, 29, 28,... Her blir antall sekunder med fortsatt grønt lys angitt! Hvor så jeg det sist? I Oslo? Nei, tror ikke vi har fått det hjemme. Jo, i Washington DC for en måneds tid siden. Der hadde de noen lyskryss med siste mote i sikkerhet.

Victoria Hotell er helt strålende. Bygget nytt for fire-fem år siden – i gammel, vakker stil. Med egen bygning et lite stykke oppe i bakken hvor vi finner badstue og stort svømmebasseng. Med franske kokker. Helt uovertruffen mousse au chocolat. Og med internett-forbindelse til hele verden.

X

Ved frokosten første dag i Sapa ser jeg en smellfet amerikaner, i en stor skotskrutet skjorte. Ville kunne blitt den hel pyjamas til en vanlig vietnameser.

Første dag i Sapa er en kombinasjon av et par mil på sykkel – mest nedover - og syv km fottur. Gjennom bambusskog og små landsbyer. Studerer rismarker og vannbøfler på nært hold. Hentes av jeoper bygget av russere i 1960-årene. Her er ingen synkronisering av girene. Sjøføren må dobbelklutsje ved skifting av gir. Turtallet på motoren må ”treffe” hastigheten som hjulene har. Treffer ikke alltid. Da er det full stopp og start på nytt.

I jeepen skuer vi hen til Farsipan, Vietnams høyeste fjell. Skimter toppen gjennom skodda. Det arrangeres turer opp hit – til 3143 moh. Men da må man ha med seg kjentmann og lokale vietnamesere for bæring av nødvendig oppakning for de fire dager turen til toppen tar.

Neste dag sykler vi også – men nesten bare i nedoverbakke. Fraktes fra 1600 moh til 2200 moh. Og triller på godt asfaltert vei over to mil i BARE nedoverbakke. Minner litt om å kjøre alpint i Alpene. På vei tilbake i buss koker kjølevannet halvannen km fra toppen. Alle mann ut. Vi spaserer opp til toppen. Der står bilen med syklene klare, og vi ruller de 5-6 km ned til hotell Victoria.

Begynner å bli kjent med broderfolket. Av de fjorten svenskene som vi sykler sammen med, er vel halvparten pensjonister – eller blir det i løpet av et par år. Ikke rart det blir problemer med de statlige finansene når så mange spreke folk ikke lenger skal arbeide - bare konsumere. Og så stusselig i lengden ikke å ha et arbeid å gå til! Det er vel grenser for hvor mange runder du kan ta på golfbanen i løpet av en uke? Eller hvor mange sykkelturner til Vietnam i løpet av et år?

Ved lediggang blir det lett til at interessefeltet snevres inn og horisonten flyttes nærmere. Meg, meg, meg. Kunsten å bli gammel ligger i det å være opptatt av ting utenfor seg selv, tror jeg. I så fall kan tidlig pensjonering være en dårligere ordning for mange enn hva de selv er klar over.

XI

Turen tilbake til Hanoi går vekselvis i buss og på sykkel. Lunsjen inntar vi i et privat hjem på veien, i et hus på pæler. Her er lett og luftig halvannen meter over bakken. Medbragt niste fra Victoria hotell. Bambusgulv som er godt å gå på – uten sko. Mr. Lars, som Mr. Fong kaller den lange, tynne svensken, tar seg en strekk og sovner like godt der han ligger.

Barna i området synes det er artig å se på oss. Peker på nesene våre – de er jo så lange! Fniser vennlige og litt sjenerte. Synes visst at min nese tar prisen. Gad se den vietnameser som matcher den!

Sent på ettermiddagen sykler vi inn i Yen Bai for overnatting i byens lokale hotell, Dong Tam Guesthouse. Endelig. Nå skal vi kjenne hvordan handelsreisende i Vietnam lever. Det blir en kraftig overgang fra Hilton- og Victoria-hotellene. Gjestehuset kunne like

gjerne vært i Minsk eller i Riga eller i Smolensk eller i Budapest. Trolig bygget av (og for?) russere for rundt førti år siden. Med et spartansk vedlikeholdsbudsjett i alle de etterfølgende årene. Fire meter opp til taket. Lysrør tre meter opp i stedet for nattbordslamper. Kjølenskap som er varmt. TV som ikke virker. Dusj uten forheng. Vannet spruter temmelig fritt omkring når vi skrur på. Våt dorull i søplekassa på badet. Riktig stusselig.

Og likevel. Høyest betimelig å klatre ned fra sin pidestall. Se og erfare litt av noe som fremdeles er høy standard for den vanlige vietnameser. Våkne opp fra den luksustilværelse vi hele tiden velter oss i. Kjenner at det gjør meg godt. Var i ferd med å bli korrumpert. I den betydning at man veldig lett, når man har den makt penger gir, vender seg til det overdådige – og veldig fort tar det for noe i nærheten av en selvfølge. Du verden så rett Lord Aceton har når han minner oss om at makt korrupperer. Trenger ikke være leder i næringslivet eller minister i noen regjering. Nok med en pakketur med Temareiser på sykkel i Vietnam.

Middag lages i stand. Enkel mat. Ikke noe vinkart. 10.000 dong for en flaske øl (dvs. fem kroner). Det samme for Cola. Litt sjenerte de som serverer. Synes som barna vi tidligere møtte, at vi er noen rare skapninger.

Dagen etter deler Pirjo ut et lite håndkle til hver og en. Hvorfor først nå – når turen går mot sin slutt? Ville vært fint å hatt under hele turen, til tørking av svetten, når vi sykler i 25-30 varmegrader. Pirjo forklarer: Vi var lovet en spesiell fruktsuppe til dessert. Pirjo hadde fortalt oss litt om den. Men akk, kokken hadde glemt det. Og vertskapet på hotellet insisterer på at vi skal ha pene, små håndklær som plaster på såret.

Vi er på syklene litt over halv åtte om morgenen. Etter tre mil er det opp i bussen – av sted for å rekke lunsj i Hanoi før klokken to.

XII

Vietnams økonomiske utvikling ligner den i Kina. En årlig vekst i produksjonen på rundt 7% innebærer en dobling hvert tiende år.

I desember 2001 ble en bilateral handelsavtale med USA satt i kraft. Det signaliserte en seier for de liberale kreftene i Vietnam over de konservative. Tollsatsene som produkter fra Vietnam møter i USA, ble satt ned fra i gjennomsnitt 40% til 3-4%. Eksporten mer enn doblet seg. For eksport av industrivarer var det snakk om en fem-dobling. Og USA gikk forbi Japan som det viktigste utenlandsk marked for vietnamesiske bedrifter.

Denne avtalen må fornyes hvert år – slik forholdet var for Kina frem til Midtens Rike ble tatt opp som medlem i Verdens handelsorganisasjon (WTO) i desember 2002. Det betyr at Kongressen i Amerika hvert år vil debattere i hvilken grad menneskerettigheter overholdes i Vietnam. Om fire-fem år er tiden trolig moden for at også Vietnam blir med i WTO.

USAs eksport til Vietnam er ikke stor. Det interessant i samarbeidet med Vietnam, sett med amerikanske øyne, er billig import og lettere adgang for etablering av amerikanske selskaper i landet.

Men ikke alle er like glade for økt konkurranse gjennom billig import. I årene 1999-2002 økt USAs import av "catfish" fra Vietnam fra vel 3 million kilo til rundt 20 millioner kilo. Amerikanske produsenter prøvde å demme opp for dette ved å nekte vietnamesiske eksportører å bruke uttrykket catfish. Vietnameserne endret da navnet på sitt produkt til *basa* og til *tra*. Og vietnamesisk catfish fortsatte - i stadige strier strømmer - å finne veien opp på amerikanske lunsj- og middagsbord. Da ikke navnforbud hjalp, ble vietnameserne anmeldt for dumping av sine amerikanske konkurrenter, dvs. for ulovlig lav pris på eksport. Siden Vietnam har en "non-market economy", er den virkelige kostnaden ved produksjon av denne fisken kraftig undervurdert, var argumentet. Amerikanske myndigheter la videre til grunn at den raskt økende importen av catfish til USA gjorde alvorlig skade ("material harm") for innenlandsk produksjon. Resultatet ble en kraftig økning i tollsatser på import av catfish. I denne situasjonen forsøkte Vietnam i stedet å få til en avtale basert på frivillige eksportbegrensninger (slik Japan hadde for sitt salg av biler til USA på 1980-tallet), for dermed å unngå kostnadene ved toll. Men nådde ikke frem.

Aner vi et snev av parodi her? Påstanden om Vietnam som en "non-market economy" er vel noe drøy? La oss ta et kort tilbakeblikk.

I 1973 undertegner USA en fredsavtale med Vietnam. To år senere har kommunistene i Nord vunnet den endelig seier over det kapitalistiske og amerikansk-støttede regimet i Sør. Den 2. juli 1976 er The Socialist Republic of Vietnam en realitet. Etter ti år med feilslått planøkonomi kommer en omlegning av den økonomiske politikken i markedsøkonomisk retning. Tre år senere – i 1989 - blir systemet med "communes" som produksjonsenhet i jordbruket forlatt – man går tilbake til husholdninger som enhet. Hvilket betyr privat eiendomsrett. Når så prisen på ris tillates bestemt av tilbud og etterspørsel, kommer incentiver for hardt arbeid på plass. I løpet av to-tre år går Vietnam fra å være stor importør av ris til å bli en betydelig eksportør. De siste ti årene har landet vært blant de tre største tilbydere av ris på det verdensmarkedet. Liberaliseringen stopper ikke der. Bankvesenet blir friere. Rentefastsettelse og valutakurs i økende grad bestemt i markedet. Handelen med utlandet tar seg kraftig opp. Det samme gjør utenlandske bedrifters etableringer i Vietnam. Landet yngler av småkapitalister. Som stadig får bedre og mer forutsigbare arbeidsforhold. Og som stadig imponerer med å levere solide økonomiske resultater.

Amerika tapte krigen mot Vietnam. Men ser ut til å vinne freden. I Irak er det en fare for at det motsatte kan skje.

XIII

De siste par dagene på denne turen er Hilton Hanoi Opera igjen vårt tilholdssted. Tid for litt shopping – ikke akkurat min favorittøvelse. Jeg lykkes i å kjøpe et par silkeslips, en polo skjortegenser og en liten flykoffert. Vi trasker rundt på et stort og moderne kjøpesenter midt i Hanoi. Alt mulig av moderne fotoutstyr og klokker, av radio og TV, av hvitevarer og elektronikk. Vel det eneste kjøpesenter av sitt slag her byen – enn så lenge. Både barn og voksne synes det er spennende med rulletrapp – slik jeg syntes det var på Steen og Strøm for femti år siden.

En bitte liten bestefar tøfler rundt. Han kan ikke være over 150 cm høy. Han veier neppe mye over 40 kilo. Grå i manken og med noen små og spredde skjeggstubber i fjeset. Lutende i ryggen. Han sleper bena etter seg. Tydelig handicappet. Passer sitt lille barnebarn som i påskegult antrekk stabber av sted. Hun forviller seg bort i beina mine. Bestefar ser på meg. Så mild i blikket. Ingen underdanig beklagelse. Ingen frykt. Og heller ingen aggresjon. Ikke et snev av hat å spore. Bare milde og tilgivende øyne. Men samtidig med en myk fasthet i blikket. Det er plass for alle.

Hvordan går det an, tenker jeg, å være så mild og elskelig av fremtoning og av vesen overfor oss? Hans skader på kroppen er menneskelagde – det er jeg nesten helt sikker på – av oss – den hvite mann. Kroppen har fått varige skader, og forut for det, vært gjennom store lidelser. Men den indre fred og harmoni har vi ikke klart å ta fra ham. Tilgivelse er til velsignelse for den som makter å tilgi.

XIV

Ved fire-tiden den siste kveld med gjengen sykler vi fra hotellet og rett ut i vrimlen – midt i Hanoi. Sytten mer eller mindre lyshårede og mer eller mindre blåøyde skandinavere. De fleste har lært seg teken. Tråkler oss gjennom krysset ved Operaen, kommer oss frem i noen gater så tett med motorsykler at du ikke ville tro det, ut i en større rundkjøring og opp på en bro bare for sykler, over Den røde floden. En time på sykkel ut av Hanoi. Deretter de siste kilometerne i buss til vårt bestemmelsessted denne kvelden; middag i et privat hjem i en liten by full av små jernverk.

Her er dekket nydelig på, under tak, men med åpning ut til den lille gårdsplassen. Etter at de innledende rettene er fortært; krabbesuppe, papayasalat og vårruller med ris, kommer fire musikanter inn på gårdsplassen. Den unge mannen i slutten av tyveårene er lederen. Han har med seg mor, søster og onkel. Dette er proffe kunstnere. De spiller på mange instrumenter. Til ære for oss fremføres ”Du gamla du fria”. Meget vakkert og på et instrument med bare to strenger. Så er det tid for den norske nasjonalsangen. Her glipper det profesjonelle – vi får høre ”Våren” av Grieg. Riktig vakkert. Og Norges nasjonalsang for i kveld.

Programmet fortsetter med dans, der bevegelser med armer og hender utgjør en viktig del. Nydelige og grasiøst. Virker som om de er utstyrt med ekstra hengsler i fingerledd og

i håndledd. Vi blir fortalt at allerede som barn må lovende dansere holde hendene i varmt vann for å myke opp finger- og håndleddene. Med trening blir det mulig å bøye hendene så langt bakover at de nesten berører oversiden av underarmen.

Så kommer en vietnamesisk xylofon, laget av steiner. Dette er en kopi av et instrument man kjenner fra 3000 år tilbake i tid, men da laget av langt større steiner enn de man i dag anvender. Originalen hadde det nemlig ikke vært enkelt å frakte rundt.

Når konserten er over, spør vi lederen av truppen hvor mange instrumenter han spiller. Om lag tyve. Minnes den norske professoren i sammenlignende lingvistikk som jeg satt på bussen sammen med i Vilnius i Litauen en vårdag i 1991. Han snakket litauisk med noen og russisk med andre. ”Terje”, spurte jeg, ”hvor mange språk kan du egentlig?” ”Rundt tyve”, lød svaret. Og så la han til: ”Når du først har lært deg 8-10 språk går det greit med de neste.” Trolig noe av det samme gjelder for vår musikalske venn i Vietnam.

Det er helt mørkt når vi går tilbake til den ventende bussen. Runder hjørnet ut av den trange gaten. Det lyser kraftig litt lenger borte. Gutta på jernverket er på jobb. Med sandaler på beina og sigaretten i munnviken. Mens neste skift ligger og sover på gamle madrasser eller skjøre campingsenger. Søndag. Ingen har hørselsvern. Ingen har vernesko. Ingen har mørke briller. Hvordan er det mulig? Tillater myndighetene dette? Ikke vet jeg. Men er det egentlig så veldig forskjellig fra arbeidsforholdene i Norge og Sverige for hundreogfemti år siden? Den gang levestandarden hos oss var som den er hos dem i dag. Og mens vi brukte et par hundre år på å nå dagens nivå, har Vietnam trolig ambisjon om å klare det på førti-femti år. Da må det jobbes. Helkontinuerlig.

Her ligger små jernverk på rekke og rad. Vil tro at hvert av dem ikke gjør krav på mer enn 500 kvm. Så om du ikke takker ja til ordren, vil bedriften vegg i vegg med glede ta over.

XV

Vel hjemme i Norge igjen. Tid for refleksjon. Hva setter jeg spesielt pris på ved Norge nå – etter de erfaringer turen til Vietnam har gitt meg? Og hva kan jeg styre meg for?

Det herlige med vårt eget Kongerike er:

- At vi har så god plass
- At de fleste har nok mat og klær og fryser ikke
- At det er så rent og pent

Noen mindre sjarmerende trekk:

- At vi ofte er så puslete og småskårne
- At vi lar ting som ikke er problemer, bli det
- At vi er så kravstore og utakknemlige

Når man kommer fra et land preget av sult og nød, så vel som av optimisme og pågangsmot, og som er i sterkt driv fremover, kan man lett miste befinnelsen når fokus i norske media er lunsjer og flyreiser for vår usedvanlig dyktige og arbeidsomme arbeids- og administrasjonsminister, professor Victor D. Norman. Er Norge Gamle Kjempers Fødeland? Ser ikke slik ut. Preges vel snarere av å være Jantelovens Arnested disse dager.

Og så er det statsministerens nye BMW. Den veier 40 kg mer enn forskriftene tillater, og kan således ikke tillates å gå på norske varer. Minner om at det er statsministerens bil vi snakker om – ikke Bondeviks. Og videre, at vi bare har én statsminister. Han eller hun er det fint om vi alle har ro for har god komfort og best mulig beskyttelse.

Den må reise mye for å kjenne lukten av sitt eget land.

XVI

”Det er farli’ det”, pleide Ludvik å si – sengekamerat til Solan Gundersen og deltaker i Flåklypa Grand Prix. Blodstrupmoen ble slått av Reodor Felgen nærmest på målstreken. Et billøp det enda går gjetord om.

Noe av det samme sier folk til meg – er det ikke farlig å reise til Vietnam? I 2002 tronet Vietnam øverst på listen hva gjelder trygghet i land i Asia. Listen er laget av det velrennomerte Hong Kong basert firmaet *Political and Economic Risk Consultancy*. Som illustrasjon kan man peke på at utlendinger bor spredd rundt i Hanoi. Her er ingen godt bevoktet ”luksus-ghetto” for diplomater og forretningsfolk. Hvorfor? Fordi det er farefritt og ferdes rundt – særlig når du har lært deg teken med å gå over gater oversvømmet av motorsykler.

Imidlertid har Vietnam et annet og meget alvorlig problem; all korrupsjonen i embetsverket og i det kommunistiske partiet.

Hva må til for at du skal ta en sykkel tur i Vietnam? Tid og penger. Lyst og mot. Men altså langt mindre mot enn det mange i utgangspunktet tenker seg.

God Tur!

8. desember 2003
Arne Jon Isachsen